

SZÉPFALUSI ISTVÁN

A mai tegnapiak és a holnap

MAGYARORSZÁG EURO-ATLANTI CSATLAKOZÁSA ÉS AUSZTRIA

„Senki sem tagadhatja... tiszteljük, becsüljük Magyarországot. Ez az Osztrák–Magyar Monarchia közös történetének maradéka” vallja *Erhard Busek*, Ausztria az Európai Unió bővítését talán leginkább szorgalmazó víziós politikusa egyik legutóbbi külpolitikai széljegyzetében. Ebben élesen bírálja Schlögl osztrák belügyminiszter államközi vitát kiváltó megszólalását. Fájdalmas lehet az osztrákok számára, hogy „heves választ szült belügyminiszterünk bizonyos értelemben magyar szomszédunk ellenében megfogalmazott szerencsétlen megszólalása, amikor ugyanis azt követelte: vezessék be a magyarok a vízumkényszert a románok ellenében!”

*Tamás Gáspár Miklós*t idézve, akit 1989-ig bátor ellenzéki, üldözött értelmiséginek tart, Busek megjegyzi „válasza keményen leszámol Ausztriával, országunkat »vicc«-nek is tartva”, mert „a világ színpadán békeangyalként táncolunk, miközben a Szovjetunió egyik ágense voltunk”. „Tamás oda nem illő retorikája ellenére”, folytatja Busek, meggondolandó, „hogyan hat a szomszédban naiv semlegesség-vitánk, s 1989 előtti elővigyázatosan gyáva magatartásunk. Köztudottan az Osztrák Szakszervezeti Tanács elutasította a lengyel Solidarność elismerését, szerencsétlenek voltak egyes kancellári látogatások, továbbá részesedtünk a Gabčíkovo-Nagymaros-i erőmű kiépítésében.” Busek a megoldást abban látja, hogy az osztrák belügyminiszternek sokkal inkább Magyarország gyors Európa Unió csatlakozását kellett volna szorgalmaznia, hogy így Ausztria megszűnjék az Európai Unió külső, kelet-európai határa lenni. Schlögl belügyminisztert végül arra kéri, hogy az belügyminiszterként „ne játsszon külügyminisztert”, s gondolkozzon el azon is, mit jelent az, hogy szomszédainkkal, még pedig valamennyivel, Ausztriának jó kapcsolatokra van szüksége.¹

Tamás Gáspár Miklós, egyetemi docens, a Magyar Tudományos Akadémia Filozófiai Intézetének főmunkatársa, a Közép-európai Egyetem vendégtanára, „Tu felix Austria” című cikkében éles bonckés alá veszi a mai Ausztria kül- és belpolitikai el-
lentmondásait. A fentiekben Busek idézte megállapítása eredetiben így hangzott:

„Ausztria nem Nyugat: az ősbajuvár tökfilkókat épp annyira kell tisztelnünk, mint a vérszittya és mélymagyar seggfejeket. Az osztrák politikusok államférfiak: mint Lukasenko, Akajev, Nazarbajev – ezeket is választották. De ahogy emez utóbbiak se diktálják a magyar külpolitikát, Schlögl elvtárs se diktálja. A vízumkényszer bevezetése Romániával szemben nemcsak azért baj, mert elvág bennünket az erdélyi magyaroktól, és őket tőlünk. Hanem azért is, mert visszavonná a kelet-európai megbékélés eredményeit. Románia ma – néhány vitás ügy ellenére – baráti, mondhatnám: szövetséges állam, s ez akkor sem változhat, ha a Magyar Köztársaság már NATO- és EU-tag lesz, de Románia még nem.”²

Amíg Tamás Gáspár Miklós Ausztria új kelet-európai külpolitikáját vette bonckés alá Magyarország és Románia szempontjából, addig *Karl-Markus Gauß*, a „Literatur und Kritik” című neves salzburgi, vezető osztrák irodalmi folyóirat kiadója, a lap legutóbbi számának szerkesztőségi cikkében arról vall, hogy „az Európai Unión belül egyetlen országnak sem volt történelme folyamán oly sok kapcsolat Kelet-Európa országaival”, mégis „ma kifejezetten Ausztria kísérli meg az Unió kelet-európai bővítését legalábbis rövid ideig késleltetni, mégha az ma már nem is szabotálható el”. Eközben sokszor feledik az osztrákok a cseh nagyszülőket, s nem kis szerep jut soraikban az öngyűlöletnek. Miközben „az Európai Unió már régen felfedezte a Keletet... ennek ellenére a vezető osztrák politikusok úgy tesznek, mintha geopolitikai térségünk Franciaországtól nyugatra és nem a szláv népek közelében fekédné, mégha az osztrák nemzet belőlük is táplálkozott évszázadokon át”.

Az utolsó évek osztrák politikáját Gauß „fantáziátlanak” tartja, melynek okát elsődlegesen abban látja, hogy „rossz tanácsokat kaptunk az ún. liberális újságírók vezető szellemeitől, akik minket meggondolatlanul a 'normalizálódás' útjára taszítottak. Ennek következtében úgy véltük: akkor zsebelhetjük be a legtöbb hasznot, amennyiben megtagadjuk történelmünket... Az utóbbi évszázadok során, a keletiekkel kapcsolatban, nyugalmi állapot, tehetetlenség uralkodott sorainkban. Meglehet ez azért is történt, mert barbároknak tartottuk őket, s ennek többféle neve lehetett: cárizmus, operetthercegség, katonai diktatúra, kommunizmus, népi demokrácia. Nyugat a haladás, Kelet a maradiság mítoszává vált. Aki megmenekült a maradiságtól, a pannon partól, a galíciai sártól, a provincializmus kilátástalanságától, a gyakorlat a Keletet valójában nem akarta többé észrevenni!” Ennek a magatartásnak természetesen sorainkban az volt a kiváltó oka, hogy országunkban a múltban „menekültjeink államot bíráló vélekedését nem fogadtuk el”. „Ezért történhetett meg – folytatja Gauß –, hogy országunkban a kelet-európai értelmiségieknek és művészeknek oly nehéz volt bekapcsolódniuk a társadalmi beszélgetéseinkbe, amelyben megérdemelték volna a meghallgatást, nemcsak maguk, de magunk miatt is...”. Ismeretes a jelenség az osztrák irodalomban is. „Ami Keletről jön, az földrészünkön gyakran jelentéktelen, érdektelen, az olvasónak feledni való” kultúra.

Írásának végén Gauß megjegyzi: „Az Európai Unió keletet nem Ausztria miatt, hanem annak ellenére fogja felfedezni. A kelet-európai reformországok integrálásánál segítő rokonként léphettünk volna fel, ehelyett rövidlátó, elutasító örökként kíséreltük meg magunkat profilírozni. Ez azonban nemcsak szégyenletes, hanem mindenekelőtt ostoba magatartás. Ez az ostobaság már eddig sem fizetődött ki, sokba került. Az üzleteket helyettünk mások kötötték meg. Sokba fog még ez kerülni nekünk a jövőben is” fejezi be írását, elsősorban az osztrák kül- és kultúrpolitikát a azon belül az irodalmat elemző írásában a neves publicista, irodalmi folyóiratkiadó.³

A burgenlandi *Traude Horvath* „Die Maschekseite. Doppel- und Mehrfrachidentität von Österreicher Innen” (A másik oldal. Az osztrákok kettős és többszörös identitása) című nemrég kiadott gyűjteményes kötetének előszavában kiemeli, hogy ez alkalommal „az osztrákok különböző, egyidejű, egymást kiegészítő, de olykor egymással ellentétes, többszörös identitásának” vizsgálatát tartja szükségesnek, a bécsi tájnyelvben meghonosodott magyar kifejezéssel, vagyis a másik, azaz a túloldalról. Tudatosítanunk kell önmagunkban a modern pszichológia megfogalmazásában többek között a leghétköznapibb nemzeti, térségi, szakmai, nemi, nyelvi, avagy vallási identitásokat, miközben rá kellene ébrednünk arra, hogy az idegen-, vagy a másságellenesség esztelenység. Hiszen „a másikat, a 'bejöttet' csak akkor tarthatjuk idegennek, ha létezik valamilyen általános érvényű kép az osztrák normaemberről”. Ilyen meghatározást azonban nem ismer a kiadó.

A kötetben *Michael John*, a neves Bécs-kutató számos könyv- és tanulmány szerzője, a bécsiek a századok során kialakult többféle identitásáról közöl tanulmányt, megállapítva, hogy az osztrák többféle identitása a Habsburg-birodalom vándorlási mozgalmaira vezethető vissza. A kötetben valamennyi szerző egyértelműen állást foglal a legalábbis „kettős” identitás, de ezen túlmenően, ennek következményeként a dupla kultúra mellett. Lett légyen az nigériai és osztrák, cseh és osztrák, avagy „bármely kultúra” és osztrák.⁴

Hasonló úton jár *Gabriel Loidolt*, a Grazban élő 44 éves osztrák író „Hurensohn” (kurafi) című, „a kilencvenes évek hazugságtól csöpögő Ausztriáját boncoló”, közel-múltban Berlinben megjelent regényében. Az „igazi, bennszülött osztrák” a történet kulisszája, noha valójában, végig áttételes formában minden kizárólag róla szól.

A regény főhőse a húszéves, Grazban élő Ozren, a szlapon, aki egyszerre „balkán”, „jugó” és „tschús”, szlapon, aminél megalázóbb, külföldieket megvető fogalom ismeretlen. Meglehet, olykor „tevehajcsárnak”, „disznótenyésztőnek” is tartják, aki „slibo”, azaz szerb szilvapálinka szagot árasztó külföldi kurafi. Társadalom- és kultúrkritikus monológjai, bernhardi stílusban múltra emlékeztetők. Annak ellenére, hogy a jelennek szólnak, meglevenedik az a szülőföld, alig néhány kilométerre a mai határtól keletre, amely egykor Ausztriához tartozott. A regény további szereplői: latin-amerikai és ázsiai prostituáltak, szlaponok, szlovének, horvátok, bosnyákok és szerbek, együttesen kívülállóknak, kiutasítandóknak, menekülteknek és háborús veszteseknek számítanak ma Ausztriában, akiket kizárólag megvetnek, de ők egymást még kevésbé tisztelik. A hangulati elemek felsorolása közben megkapja a magáét „a hivatalos történelemírás, amelyet alapjaiban kérdőjelez meg” a mai osztrák közvélemény.

Ozren optimizmusa jövőbe mutató. Anyja halálakor vidám filmet kapcsol be televíziókészülékén, „különben még szomorúbb lenne az élet”, s anyja amúgyis csupán „fantáziájában” édesanya.⁵

Pozitív kicsengése volt az osztrák polgári sajtóban a legutóbbi magyarországi választásoknak. *Burkhard Bischof* „friss szél Budapesten” című írásában kiemeli a szocialista/liberális koalíció gazdasági érdemeit, mely kormányzat az országot „a NATO és az Európai Unió kapujába vezette”, következőképpen a magyar gazdaságnak feltehetően a nagy koalíció használt volna leginkább, de „a magyar választók a változásra szavaztak és ez a fiatal demokráciának végül is csak javára válhat. Szomszédként elismeréssel kell adoznunk a magyaroknak, hiszen 1990 óta a három választás során lényegesen nagyobb bátorságról tettek tanúbizonyságot, mint ahogyan ezt Ausztria választói közel harminc esztendeje” tették.⁶

Ausztriában, ahol történelmi hagyománya van a szomszéd népekkel kapcsolatban gyámkodásnak, napjainkban egyre többször megrettennek a magyarok egyenrangúságától. *Andreas Unterberger*, a közismert és vezető bécsi *Die Presse* főszerkesztője figyelmeztetett nemrég arra, hogy „Prága, Budapest és Varsó segélykérő gondolatokkal nem fog többé Bécs felé pillantani, fordult a kocka, ezentúl Bécsnek kell majd alázatos tekintetét a megnevezett metropolisokra vetnie”.⁷ A beszédes, riasztónak tartott osztrák alvász következményének tartják, hogy a térség autópályáinak java, azok jövő tervei elkerülni látszanak Ausztriát. S ennek tudomásulvétele pánikkeltő.

Az EU-bővítéssel kapcsolatban tartózkodóknak kell tartanunk az Ausztriai egyházakat is. A többségi római katolikus egyház a magyar és egyéb „nem német” nyelvű gyülekezeteket és munkaágakat változatlanul az „idegen” avagy a „turista” nyelvű lelkigondozás kategóriájába sorolja. A kancellári hivatal népcsoporttanácsaiban az elismert ausztriai népcsoportnyelvekkel kapcsolatban erről a visszásságról ugyan már többször történt említés, de a bécsi érsekség mégsem változtatott álláspontján, hacsak azt nem tartjuk előrelépésnek, hogy a katolikusok „nyelvi gyülekezetekről” beszélhetnek, amely elnevezés a protestánsoknak az országos szórványban ma még egyházjogilag tiltott.⁸

Kimondottan gyámkodó jellegűnek látszik az ausztriai protestánsoknak az a terve, amely az ország Európai Unió elnökségét használja fel arra, hogy 1998. október 25-29-ére térségi zsinatra hívta az első és második forduló kelet-európai tagjelölt országai protestáns egyházainak képviselőit, mivel „az ausztriai protestáns egyházak a szomszédok ügyvédjeként” kívánnak a nemzetközi porondon fellépni. E magatartás szorgalmazója *Mag. Robert Kauer*, nyug. minisztériumi osztálytanácsos, a Közoktatásügyi Minisztérium volt protestáns referense, az újonnan megválasztott jogász-egyházfőtanácsos.⁹ A kelet-európai térségből a cseh, a lengyel, a magyar, a szlovák és szlovén evangélikus és református egyházak vezető püspökeit hívták meg Bécsbe.

Beszédes választ adott Ausztria lakossága az eurobarométer nevű kontinentális közvélemény kutatás során, amikor is az Európai Unióhoz csatlakozni kívánó kelet-európai népek és Ciprus közül, mi magyarok vagyunk *az egyetlen* olyan nép, amelyet Ausztria lakossága abszolút többséggel elfogad és az egyetlen, amelynél a *támogatók* megelőzik a *tagadókat*.¹⁰

Az Európai Unió „bővítésével kapcsolatban megszólaló osztrák politikusok állásfoglalása általában negatív, avagy a kis, halk és óvatos igenlés, nagy és félreérthetetlen 'de'-vel párosul”, jegyzi meg *Andreas Wörgötter*, a „Miért fél a hivatalos Ausztria a keleti bővítéstől?” című írásában. Állásfoglalása az IDM-folyóiratnak abban a különszámában jelent meg tavaly decemberben, amelyet a bécsi Duna-táj és Kelet-Európa Intézet adott ki, megszólaltatva az osztrák társadalmi élet nyitás-párti vezető személyiségeit.¹¹ Ezek közismerten Thomas Klestil újonnan megválasztott köztársasági elnök, Viktor Klima kancellár, Wolfgang Schüssel alkancellár, külügyminiszter és Christoph Schönborn bíboros érsek.

Az aggodalmaskodók hangja közismert. Hivatkozott is rájuk a közelmúltban Bécsben *Tabajdi Csaba*, korábbi miniszterelnökségi államtitkár: „némileg az osztrák belpolitika foglyává kezd válni az Európai Unió bővítése... sajnálatos lenne, ha ezért törés lenne a magyar-osztrák kapcsolatokban..., s azt elhomályosítaná néhány osztrák politikai nyilatkozata”.¹²

A fentiekben idézett, kétségtelenül bővítéspárti osztrák folyóirat az elmúlt napokban ismételen különszámmal jelentkezett. Ez alkalommal a csatlakozni kívánó országok képviselőit szólaltatta meg, megkülönböztetve a tárgyalókat a várakozóktól. Az

előbbi kategóriában a csehek, a lengyelek, a magyarok és a szlovénok éltek a lehetőséggel, míg a várakozók közül a bolgárok, a románok és a szlovákok foglaltak állást. *Erhard Busek* újólág a sokszínűség mellett tör lándzsát, az egyszínűséget balgaságnak, a kultúrsokszínűség igenlése mellett a bővítéspolitika „igen-de”-jeit, Európa kulturális jövőjét figyelembe véve, a gondolkodás dichotómiájának, sőt szkizofréniajának tartja. A magyarok közül a lapban Bruszt László, Glatz Ferenc, Inotai András és Somogyi Ferenc szólalt meg, s közülük valamennyien figyelembe veszik a határon túli, egyelőre még a várakozó államok sorában élő magyarok gondjait. Ennek ellenére nincsen más út, s *Inotai András* reménységgel tekint az osztrák elnöklés hat hónapja elé: „Ausztria hosszútávon fog gondolkodni és tervezni, – így a keleti bővítést nem veszélynek és fenyegetettségnek, hanem egyszeri esélynek fogja tartani. Hiszen a keleti bővítésből valószínűleg az osztrákok profitálhatnak a legtöbbet..., ma, amikor stratégiai gondolkodásnak jött el az ideje.”¹³

Tisztelet a támogatóknak, óvatosság a gyámkodóktól, tartózkodás a türelmetlenektől! A toleranciahiányról nekünk ausztriai magyaroknak beszédes történeteink vannak, s a külpolitika belpolitikai „másik-oldaláról” is tudunk egyet-mást. Nem kell ezért csodálkoznunk azon, ha részlegesen ismétlődik a múlt, s ahogy egyszer Bornemissza Péter korabeli himnuszát (Siralmas énnéköm tetőled megválnom...) diákjaink Wittenbergában és Hollandiában, majd századok múltán Angliában és Skandináviában énekelték előszeretettel, s irodalmunk legjelesebbjei vigyázó szemüket Párizsra vetették, s frankofilok voltak a századunk első felében is, tán *kettőt* kell lépnünk ma is! Meglehet így igazolódik be Busek és Unterberger állítása. De ahol összetévesztik a belügyet a külüggyel, a demokráciát a múlt századi monarchiával, az integrációt az asszimilációval, a „kettős kötődést” a beolvasztással, az utódlást a nyugdíjazással, a patronáló nagybácsiskodást a 21. század építésével, ott következmények várhatók. S nekünk magyaroknak ezek is természetesek, illetén tapasztalataink történelmieket, csupán nem kell majd rajtunk csodálkoznia senkinek. Még szomszédos barátainknak sem!

JEGYZETEK

1. *Erhard Busek*, Ärger im Haus Österreich-Ungarn. Die Presse, Wien. 1998. 05. 04. 241.
2. *Tamás Gáspár Miklós*, Tu felix Austria, Magyar Hírlap, Budapest. 1998. 04. 18. 6. 1.
3. Karl-Markus Gauß, Nicht nur schmachvoll, sondern auch dumm. Literatur und Kritik, Salzburg. 1998. április. 3–4. 1.
4. Traude Horvath (Hg.), Die Maschekseite. St. Margarethen, 1997.
5. Gabriel Loidolt, Hurensohn. Berlin, 1998.
6. Burkhard Bischof, Frischer Wind in Budapest. Die Presse, Wien. 1998. 05. 26. 2. 1.
7. Andreas Unterberger, Schmusekurs mit vielen Dissonanzen. Die Presse, Wien. 1997. 12. 27. Spectrum I–II. 1.
8. Grüß Gott. Gottesdienste in Wien, 1998/99. 5–6. 1.
9. Robert Kauer: Evangelische Kirchen als Anwalt der Nachbarn. epd, Wien. 1998. 01. 19. kk.
10. Wolfgang Böhm, Von der Sehnsucht nach einem stärkeren Europa. Die Presse, Wien. 1998. 03. 17. 3. 1.
11. Die Erweiterung der Europäischen Union. IDM, Wien, 1997. december.
12. Tabajdi Csaba, A sziget- és közösségépítésről. Másokért Együtt, Bécs. 1998. 07. 29.
13. Erwartungen der Beitrittslander. IDM, Wien. 1998. július, 42. évf. 8 (668.) szám.